

ΟΨΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΑΝΟΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεώργιος Δημητρίου*

1. Εισαγωγή

Το υπαίθριο, στάσιμο ή πλανόδιο εμπόριο έχει μακρά και ουσιαστική παρουσία στην ελληνική εμπορική και κοινωνική ζωή. Σε αντίθεση με τη σύγχρονη εικόνα τους, οι πλανόδιοι μικροπωλητές με τους πάγκους και τη μεταφερόμενη πραμάτεια τους δεν είναι απλά ένα φαινόμενο της παγκοσμιοποιημένης ελληνικής οικονομίας ή της εισροής των λαθρομεταναστών. Ήταν και είναι σταθερό σημείο αναφοράς στη ζωή τόσο των αστικών κέντρων όσο και των μικρών επαρχιακών περιοχών εδώ και αιώνες. *Γανωματήδες, φυσικάδες, παγωταιζήδες, καλαθάδες, στραγαλαιζήδες, παλιαιζήδες, σαλεπιτζήδες, καστανάδες*, είναι μερικά μόνο από τα επαγγέλματα που έχουν χαρακτηρίσει την εμπορική ζωή της χώρας. Καθεμία δραστηριότητα πρόσφερε την ιδιαίτερη υπηρεσία της στην τοπική κοινωνία και η παρουσία του κάθε πλανόδιου τεχνίτη, μικρεμπόρου ή καλλιτέχνη ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την καθημερινότητα των ανθρώπων.

Στην πορεία της εξέλιξης της εμπορικής ζωής στην πρωτεύουσα πολλά άλλαξαν, πολλά καταστήματα δημιουργήθηκαν, πολλοί πρώην πλανόδιοι και μη δημιούργησαν δικές τους επιχειρήσεις, αλλά τα *καροτσάκια* και οι *πάγκοι* στα σοκάκια της πόλης παρέμειναν και παραμένουν μέχρι σήμερα. Το πλανόδιο εμπόριο δεν έπαψε ποτέ να είναι η λύση ανάγκης για τους φτωχούς, τους τσιγγάνους, τα ορφανά του πολέμου και για οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα ήταν στη διάρκεια της πορείας της αθηναϊκής κοινωνίας σε ευάλωτη κοινωνική και οικονομική θέση και χρειαζόταν μια άμεση βιοποριστική λύση.

Το υπαίθριο, στάσιμο ή πλανόδιο εμπόριο ανέκαθεν χαρακτηριζόταν σε μεγάλο βαθμό από τη μη νομικά κατοχυρωμένη φύση του. Ο ρυθμός και ο τρόπος αδειοδότησης παρουσιάζει προβλήματα και είναι αναπόφευκτο οι

* Απόφοιτος του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

κάτοχοι άδειας άσκησης υπαίθριου εμπορίου να είναι η σπάνια μειοψηφία. Θα μπορούσε κάποιος, συνεπώς, βάσιμα να υποστηρίξει ότι αυτού του είδους η ανεπίσημη οικονομική δραστηριότητα είναι καταδικασμένη στην παρανομία. Αυτό απλούστατα σημαίνει ότι όταν η νομιμότητα δεν εγγυάται την επιβίωση τότε αυτή παρακάμπεται και ο βιοπορισμός παίρνει το δρόμο της παραοικονομίας.

Στις μέρες μας η εργασία πολλών μεταναστών και λαθρομεταναστών στο υπαίθριο εμπόριο τονίζει την παραβατική διάσταση του πλανόδιου μικροπωλητή στη συνείδηση του κόσμου. Αξίζει λοιπόν να διερευνηθεί το κατά πόσο συμβάλλει ή ηπηρεάζει ιδεολογικά αυτή η παρουσία του αλλοδαπού στοιχείου τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που δημιουργούνται στο χώρο των εμπορών. Στόχος μας εδώ είναι η αναζήτηση του τρόπου που η σημερινή πλανόδια εργασία αντιμετωπίζεται από τους εμπόρους και συγκεκριμένα από τους καταστηματαρχες των στεγασμένων επιχειρήσεων του ιστορικού (εμπορικού) κέντρου της Αθήνας, όπως αυτή προκύπτει από τις συνεντεύξεις που διεξήχθησαν στη βάση ημι-δομημένου ερωτηματολογίου στο πλαίσιο εμπειρικής έρευνας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών.¹ Συγκεκριμένα θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε όψεις των κοινωνικών αναπαραστάσεων των Αθηναίων επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Δηλαδή, πώς οι Αθηναίοι έμποροι, καταστηματαρχες, επιχειρηματίες περιγράφουν, κρίνουν και αξιολογούν το πλανόδιο εμπόριο αλλά και όσους το εξασκούν ως επάγγελμα. Στο πλαίσιο αυτής της αξιολόγησης θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε τα μέτρα που προτείνονται από τους ίδιους τους εμπόρους για την αντιμετώπιση και την οργάνωση του πλανόδιου εμπορίου.

2. Από τον πλανόδιο έμπορο στο λαθρομετανάστη

Η παραοικονομία δεν αφορά μόνον το παράνομο πλανόδιο εμπόριο, αλλά αποτελεί χαρακτηριστικό τμήμα της ελληνικής οικονομικής ζωής. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, το ανεπίσημο κομμάτι της οικονομίας βρίσκεται σε συνεχώς ανοδική πορεία εδώ και πάνω

1. Το εν λόγω έργο υλοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας – ΕΚΚΕ και υπό την επιστημονική ευθύνη της Διευθύντριας Ερευνών Ι. Τσίγκανου, στο πλαίσιο του διακριτού τμήματος «Χαρτογράφηση Κοινωνικο-οικονομικών Δραστηριοτήτων», του υποέργου «ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ: ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ “ΑΛΛΟΙ” ΟΙ “ΑΛΛΟΙ” ΚΙ ΕΜΕΙΣ» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ» (Γ' ΚΠΣ, ΑΡΙΣΤΕΙΑ ΣΕ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ Γ.Γ.Ε.Τ., 2ος κύκλος, Υπουργείου Ανάπτυξης, 2005-2008).

από δύο δεκαετίες, ενώ το παραεμπόριο αποτελεί μόνο ένα μέρος του. (IOBE, 2001, σ. 71). Υπολογίζεται ότι σήμερα το παραεμπόριο στη χώρα μας μπορεί να φτάνει ή και να ξεπερνάει το 30% του ΑΕΠ με κέρδη που ξεπερνάνε τα 15 δις ευρώ. Μια τέτοια έκταση παραοικονομίας και παραεμπορίου δεν μπορεί να αποτελεί απλά αποτέλεσμα της παραβατικότητας μιας ομάδας επαγγελματιών, αλλά συνέπεια κυρίαρχα κρατικών πολιτικών και γενικότερων κοινωνικών ή οικονομικών προβλημάτων, ώστε κάποιες φορές η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή να φαίνεται ότι αποτελεί τη μόνη διέξοδο για την επιβίωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τον Κ. Κανελλόπουλο, «η ύφεση και ο πληθωρισμός είναι που οδηγούν σε αύξηση της παραοικονομίας» (Κ. Κανελλόπουλος, 1995, σ. 30). Με άλλα λόγια, δεν μιλάμε για ένα μεμονωμένο φαινόμενο, ή μια παροδική κατάσταση, ούτε φυσικά για το αποτέλεσμα της εισόδου των μεταναστών. Ως εκ τούτου η εμμονή σε αστυνομικού ή/και κατασταλτικού τύπου μέτρα δεν μπορούν να έχουν το αναμενόμενο αποτέλεσμα.

Η πρόσληψη της πλανόδιας εργασίας ως βασικής επιχειρηματικής δραστηριότητας αλλοδαπών και λαθρομεταναστών επιβεβαιώνεται και από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων Αθηναίων εμπόρων και επιχειρηματιών. Στο πλαίσιο της έρευνας που αναφέρθηκε παραπάνω και συγκεκριμένα στην ερώτηση ελεύθερου συνειρμού: «*τι σας έρχεται στο νου όταν ακούτε την έκφραση πλανόδιος μικροπωλητής*», διατυπώθηκε πλειάδα απαντήσεων, ανάμεσα στις οποίες το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνουν οι χαρακτηρισμοί που επικεντρώνονται στην εθνική ταυτότητα. Συγκεκριμένα, το 36,7% των ερωτηθέντων σχετίζουν άμεσα το πλανόδιο εμπόριο με μετανάστες. Το 30,8% χρησιμοποίησε αρνητικές περιγραφές όπως: *ανταγωνιστής, απατεώνας, παράνομος, φοροδιαφυγή, αποκρουστική εικόνα*. Αμιγώς θετικές περιγραφές καταγράφηκαν στο 15,5% των απαντήσεων, όπου καταγράφηκαν όροι, όπως *μεροκαματιάρηδες, φτωχός, συμπόνια*, ενώ ποσοστό επίσης 15,5% εκφράστηκε με περιγραφικούς ή αξιολογικά ουδέτερους χαρακτηρισμούς, οπωσδήποτε όμως κοινωνικο-ιστορικά και πολιτισμικά κατασκευασμένους, όπως *πλανόδιοι, πάγκοι, παζάρι και κουλουράς*. Στις περισσότερες, όμως, συνεντεύξεις η έμφαση από τον ερωτώμενο εστίαζε στο διαχωρισμό ανάμεσα στους πλανόδιους μικροπωλητές που έχουν την απαιτούμενη άδεια και, επομένως, η δράση τους κρίνεται αποδεκτή, και σε εκείνους που δραστηριοποιούνται παράνομα, με συνέπεια να θεωρούνται ανεπιθύμητοι.

Η πλειονότητα των εμπόρων φαίνεται να κατανοεί την κοινωνική πραγματικότητα και να δέχεται τη συμβολή του πλανόδιου εμπορίου στην οικονομία καθώς και την ανάγκη της επιβίωσης των μικροπωλητών. Ως επιβαρυντι-

κός παράγοντας, όμως, εμφανίζεται το μέγεθος, η ιδιαίτερη έκταση που έχει πάρει το μη στεγασμένο λιανεμπόριο τα τελευταία χρόνια ως επαγγελματική δραστηριότητα πολλών λαθρομεταναστών. Στη συνείδηση πολλών ερωτηθέντων ο λαθρομετανάστης *δεν ανήκει επίσημα στην κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης* και φαντάζει ως *ευκαιριακός καιροσκοπός* που δεν συμμετέχει στην οικονομική ανάπτυξη, δεν πληρώνει φόρους, αντίθετα εκμεταλλεύόμενος τις κρατούσες ανομικές συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εξάγει σημαντικά κεφάλαια στη χώρα προέλευσης ή καταγωγής. Με αυτόν τον τρόπο ζημιώνονται πολλαπλά εγχώριες επενδύσεις. Με αυτή την έννοια, στη σκέψη των εμπόρων φαίνεται να βαραίνει η εθνικότητα των πλανόδιων, τα ιδιαίτερα εθνολογικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά και η, με αυτόν τον τρόπο, προσδιορισμένη διακριτή κοινωνική τους κατάσταση. Τμήμα δε των αρνητικών θέσεων που εκφράζονται για το πλανόδιο εμπόριο θα μπορούσε ακόμη και να ερμηνευτεί ως αρνητική στάση απέναντι στην ύπαρξη λαθρομεταναστών που εξ ορισμού κάθε επαγγελματική και κοινωνική τους δραστηριότητα είναι έκνομη. Μ' αυτόν τον τρόπο, δεν προσλαμβάνεται αρνητικά αυτό το ίδιο το πλανόδιο εμπόριο, αλλά ο παράνομος ή/και παράτυπος τρόπος άσκησης και λειτουργίας του. Στη συνέχεια, τη βαρύτητα επωμίζονται τα κοινωνικά υποκείμενα, η ιδιαίτερη κοινωνική τους θέση και όχι το επάγγελμα ή η δραστηριότητα καθαυτή.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να επισημάνουμε ότι η εθνικότητα του μικρέμπορου είναι ένα στοιχείο που η ίδια η ελληνική νομοθεσία προάγει σε καθοριστικό παράγοντα νομιμότητας ή αποκλεισμού. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Ν. 3377/05 που τροποποιεί τον Ν. 2323/95, για την άσκηση υπαίθριου εμπορίου, χορηγούνται άδειες μόνο σε Έλληνες ή ομογενείς από την Βόρειο Ήπειρο και τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Μια τέτοια ρύθμιση, όπως είναι σαφές, καταδικάζει σε παρανομία όλες τις υπόλοιπες εθνοτικές κοινωνικές ομάδες που ζουν και εργάζονται στη χώρα, με αποτέλεσμα να *εθνικοποιείται η νομιμότητα ή αντίστοιχα η παρανομία*.

Συνεπώς, μπορούμε να πούμε ότι για τον Έλληνα επιχειρηματία / έμπορο η παρουσία του πλανόδιου εμπορίου είναι θετική και θεμιτή, μέσα όμως σε νομικό πλαίσιο που θα καθορίζει τον τρόπο και τον τόπο διεξαγωγής του. Μ' αλλά λόγια, το πλανόδιο εμπόριο είναι ανεκτό αλλά όχι και όσοι το εξασκούν στο περιθώριο του νόμου. Αυτό που κυρίως ενοχλεί είναι η έκνομη και ανεξέλεγκτη μορφή του, που συνδυάζεται με τη ταυτότητα των μετερχομένων αυτού του τύπου, τη δραστηριότητα, δηλαδή, *του λαθρομετανάστη*, αν και ούτε το παραεμπόριο περιορίζεται μόνο στους κόλπους των πλανόδιων μικροπωλητών, ούτε και οι μόνοι που δραστηριοποιούνται σ' αυτό είναι λαθρομε-

τανάστες. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, μια στερεοτυπική γενίκευση αναφορικά με την ταυτότητα αυτού του είδους των μικροπωλητών, η οποία ως εκ των παράνομων ή παράτυπων χαρακτηριστικών της υποβοηθεί την έγερση ποικίλων κοινωνικών αμφιβολιών και αντιδράσεων.

Αυτού του τύπου η πρόσληψη δεν δηλώνει απαραίτητα μια ρατσιστική διάθεση απέναντι στους λαθρομετανάστες (παρ' όλο που δεν έλειψαν τα ακραία σχόλια, όχι όμως σε μεγάλη κλίμακα που να θεωρείται σημαντική, κρατούσα ή/και κυρίαρχη θέση), αλλά μια αίσθηση απώλειας ελέγχου των συνθηκών της αγοράς. Μπορεί, δηλαδή, η εθνικότητα του πλανόδιου να είναι ένα βασικό στοιχείο αξιολόγησής του, αλλά κυρίως γίνεται στο πλαίσιο που ο ίδιος ο νόμος θέτει, αφού η εθνικότητα λειτουργεί ως βασική και απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση της σχετικής άδειας. Άρα ο λαθρομετανάστης αποκλείεται πρωτίστως νομικά από οποιοδήποτε έκφραση επαγγελματικής νομιμοποίησης.

Αναφορικά με την ανταγωνιστική θέση των μικροπωλητών, αυτή προσλαμβάνεται σε μικρά ποσοστά, αφού ως μεγαλύτερη ανταγωνιστική απειλή οι Έλληνες έμποροι και επιχειρηματίες θεωρούν τη δράση οργανωμένων μεγάλων επιχειρηματικών μονάδων (πολυκαταστήματα, εμπορικά κέντρα, κ.λ.π.) και όχι το πλανόδιο εμπόριο. Τι προκαλεί λοιπόν την έντονη απαίτηση για τον περιορισμό του παράνομου πλανόδιου εμπορίου, αφού αυτό δεν είναι τόσο απειλητικό για τον μέσο έμπορο; Είναι αυτό που αναπαριστά στην κοινωνική συνείδηση ο πλανόδιος μικροπωλητής. Στο πλαίσιο μιας φιλελεύθερης παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, ο μικρομεσαίος Έλληνας καταστηματάρχης αισθάνεται όλο και πιο αδύναμος μπροστά στα μεγάλα εμπορικά κέντρα ή τις πολυεθνικές και αποζητά από το κράτος προστασία και μέτρα ενίσχυσης των πιο αδύναμων, που δεν έχουν περιθώρια αντίδρασης απέναντι στο μεγάλο πολυεθνικό κεφάλαιο ή/και τον ανταγωνισμό των φθηνών κινέζικων προϊόντων. Οι μικρομεσαίοι ως μοναδική οανίδα σωτηρίας θεωρούν τη ρυθμιστική παρέμβαση του κράτους. Ο πλανόδιος λαθρομετανάστης που δραστηριοποιείται παράνομα αναδεικνύει την απουσία κρατικού μηχανισμού και κρατικού ελέγχου στην αγορά υπέρ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Αποδεικνύει, δηλαδή, ότι οι συνθήκες της αγοράς είναι ανεξέλεγκτες. Στο σημείο αυτό εντοπίζεται και το γεγονός ότι, στο ερώτημα των μέτρων που θα έπρεπε να λάβει το κράτος για την αντιμετώπιση του παράνομου πλανόδιου εμπορίου, δεν προτείνονται ακραία κατασταλτικά μέτρα, αλλά κυρίως ρυθμιστικά, όπως, ενδεικτικά, η δημιουργία ειδικών χωρών για τη διενέργεια του. Από την έρευνα προέκυψε ότι το πλανόδιο εμπόριο, ακόμα και στην περίπτωση που διενεργείται χωρίς τα απαραίτητα νόμιμα δικαιολογητι-

κά, δεν αποτελεί τη βασική ανησυχία του μικρομεσαίου Έλληνα εμπόρου / καταστηματάρχη / επιχειρηματία. Αντιθέτως, συνιστά μια σαφή ένδειξη της ανομίας που επικρατεί στην ελληνική αγορά με τη μη εφαρμογή των νόμων και των κανόνων που διέπουν ή θα έπρεπε να διέπουν την ελληνική εμπορική – οικονομική ζωή και δραστηριότητα.

3. Μικροί ανταγωνιστές – μεγάλες αντιδράσεις

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των Ελλήνων επιχειρηματιών αναφορικά με τον εμπορικό ανταγωνισμό που υφίστανται, υποδεικνύεται ότι μόνο μικρό ποσοστό των ερωτηθέντων θεωρούν τους πλανόδιους μικροπωλητές ως το σημαντικότερο εμπορικό ανταγωνιστή τους. Συγκεκριμένα, στην ερώτηση «*ποιον θεωρείτε τον πιο σημαντικό ανταγωνιστή σας*», μόνο το 7% των ερωτηθέντων τοποθετούν στην πρώτη θέση τους πλανόδιους μικροπωλητές, και μόνο το 7,7% στη δεύτερη πιο ανταγωνιστική θέση. Συνολικά, η πλειονότητα των ερωτηθέντων (δηλαδή το 56,4%), δεν αναφέρουν καν τους πλανόδιους μικροπωλητές ως σημαντικούς ανταγωνιστές. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων θεωρεί ότι περισσότερο ανταγωνισμό δέχονται από τις ελληνικές επιχειρήσεις του ίδιου είδους, καθώς το 30,8% επιλέγουν αυτή την απάντηση στην πρώτη θέση, ενώ ποσοστό 13,6% τις κατατάσσει στη δεύτερη πιο ανταγωνιστική θέση. Ακολουθούν τα πολυκαταστήματα που συγκεντρώνουν το 26% των απαντήσεων για την πρώτη θέση, ενώ το 14,9% τα θεωρούν ως τους δεύτερους σημαντικότερους ανταγωνιστές. Επίσης, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, καταλαμβάνουν σημαντική θέση στη συνείδηση του ανταγωνιστή των Ελλήνων επιχειρηματιών, καθώς το 13,4% τις θεωρεί το μεγαλύτερο και το 12,2% τον δεύτερο μεγαλύτερο ανταγωνιστή τους.

Τα δεδομένα αυτά, όμως, δεν πρέπει να αντιμετωπιστούν ερμηνευτικά ότι σημαίνουν πως η παρουσία των μικροπωλητών είναι αδιάφορη για τις στεγασμένες επιχειρήσεις. Αντίθετα, το 44,2% των Ελλήνων εμπόρων και επιχειρηματιών παραδέχεται ότι *η παρουσία τους δημιουργεί προβλήματα*, παρά το γεγονός ότι το 37,7% δηλώνει ότι *δεν αντιμετωπίζει κανένα πρόβλημα από το πλανόδιο εμπόριο* και το 17,6% που απαντούν ότι τους *απασχολεί εν μέρει*.

Στη διευκρινιστική ερώτηση για το *τι είδους προβλήματα δημιουργούν οι πλανόδιοι*, παρατηρούμε ότι η μεγάλη πλειονότητα των ερωτηθέντων αναφέρεται σε θέματα αθέμιτου ανταγωνισμού και απώλειας εισοδήματος. Συγκε-

κριμένα, στο 42,2% των απαντήσεων αναφέρεται η λέξη ανταγωνισμός, ενώ την απώλεια εισοδήματος τη συναντάμε στο 14,1% των απαντήσεων. Η άσχημη εικόνα που εμφανίζει το πλανόδιο εμπόριο σε συνδυασμό με τη συνεπαγόμενη υποβάθμιση που επιφέρουν στην περιοχή συνιστά μια δεύτερη κατηγορία απαντήσεων που απαντάται σε ποσοστό 16,4%.

Ως εκ των παραπάνω διαπιστώνεται μια αντίφαση: Ενώ η ανταγωνιστικότητα του πλανόδιου εμπορίου είναι εξαιρετικά χαμηλή, ο βαθμός ενόχλησης των εμπόρων είναι μεγάλος. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ως επί το πλείστον διενεργείται παράνομα και χωρίς τα απαραίτητα δικαιολογητικά με αποτέλεσμα να θεωρείται εύκολος στόχος. Αντίθετα, ο ανταγωνισμός των στεγασμένων επιχειρήσεων και των πολυκαταστημάτων εμπίπτει στα όρια του θεμιτού για την ελεύθερη οικονομία ανταγωνισμού, που δεν μπορεί εύκολα να αμφισβητηθεί από τους ίδιους τους εμπόρους. Μ' αυτόν τον τρόπο και με τη μεσολάβηση της λαθραίας εργασίας των πλανόδιων μεταναστών, το πλανόδιο εμπόριο ταυτίζεται με το παραεμπόριο και τον αθέμιτο ανταγωνισμό, αφού οι χαμηλές τιμές των προϊόντων που διακινούνται προσελκύουν τμήμα των καταναλωτών. Η άσχημη εικόνα για τους λαθρομετανάστες μικροπωλητές και η αίσθηση υποβάθμισης που δηλώνει η παρουσία τους είναι ένας συμπληρωματικός παράγοντας, που, ενώ θα μπορούσε από μια άποψη να λειτουργήσει αντιθετικά με το επιχείρημα του ανταγωνισμού (δηλ. να προσελκύονται πιο πολύ οι καταναλωτές από τα οργανωμένα καταστήματα), τελικά συμπληρώνει την αρνητική εικόνα με κοινωνικά και όχι μόνο εμπορικά κριτήρια.

Η γενικότερη οικονομική κρίση, η οικονομική ανέχεια των πολιτών και τα μέτρα του κράτους είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά την πορεία των ελληνικών επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικά, ως τις τρεις σημαντικότερες αιτίες της κρίσης που διέρχεται η ελληνική αγορά οι ερωτηθέντες εντόπισαν την οικονομική ανέχεια των πολιτών με ποσοστό 73,3% και τη γενικότερη οικονομική κρίση με ποσοστό 67,5%. Αυτοί είναι και οι παράγοντες που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά. Ακολουθούν τα μέτρα του κράτους με 30,8%, η φορολογία των επιχειρήσεων με 23,7%, ο ανταγωνισμός με 22,2% και η ανεργία με 15,8%. Μικρότερο ποσοστό ερωτηθέντων αναφέρεται στην γραφειοκρατία με 13,5% και στη δραστηριοποίηση αλλοδαπών επιχειρηματιών το 12%.

Είναι σαφής η επιθυμία των περισσότερων εμπόρων για μεγαλύτερη παρέμβαση του κράτους και τη θέσπιση κανόνων. Προς ποια κατεύθυνση θα κινηθούν αυτά τα μέτρα και τι ακριβώς πρέπει να διευθετηθεί εντοπίζεται κατά τη γνώμη των εμπόρων του δείγματος στα ακόλουθα:

Η πλειονότητα των εμπόρων επιθυμούν να ληφθούν άμεσα μέτρα από το κράτος. Το 57,6% κρίνει ότι χρειάζεται να παρθούν αστυνομικά μέτρα για να εξαφανιστεί το παραεμπόριο. Εδώ, ακριβώς, διαφαίνεται η αγωνία για την άμεση λήψη ουσιαστικών μέτρων για την προστασία του νόμιμου εμπορίου. Από την άλλη πλευρά, επίσης, διαπιστώνεται ότι μέτρα, όπως επιβολή βαριάς φορολογίας, κατασταλτικών μέτρων φυλάκισης ή/και απέλασης των παράνομων ή παράτυπων πλανόδιων εμπόρων, δεν κρίνονται πρόσφορα από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων. Μικρά μόνον ποσοστά κρίνουν θετικά τέτοιου είδους παρεμβάσεις. Συγκεκριμένα με την επιβολή υψηλών προστίμων συμφωνεί το 27,3%, διαφωνεί το 44%, ενώ το 21% δηλώνει ουδέτερη στάση. Με τη φυλάκιση των μικροπωλητών συμφωνεί μόλις το 5,9%, διαφωνεί το 71,3% και ενδιάμεση στάση κρατάει το 14% των ερωτηθέντων. Να αφηθούν να δραστηριοποιούνται ελεύθερα δεν συμφωνεί το 73,7%, ενώ με το να τους επιβλέπουν χωρίς κυρώσεις διαφωνεί το 53,6%. Αντίθετα, το μεγάλο ποσοστό του 82,5% των ερωτηθέντων συμφωνεί στη δημιουργία ειδικών χώρων για την άσκηση τέτοιου είδους εμπορίου, επισημαίνοντας ότι αυτό θα ήταν το καλύτερο δυνατό. Στο ίδιο πνεύμα το 42,4% επιθυμεί να μεταφερθούν σε άλλη περιοχή. Μ' αυτήν την τοποθέτηση καταδεικνύεται ότι αυτή καθ' αυτή η δραστηριότητα δεν είναι καταδικαστέα, αλλά ο τρόπος και ο τόπος που διενεργείται σε περιβάλλον ανομίας και των ανεξέλεγκτων συνθηκών που επικρατούν στην ελληνική αγορά. Η κυρίαρχη θέση η οποία αναδεικνύεται είναι η επιθυμία των εμπόρων για θέσπιση κανόνων και τήρηση ορίων στη διενέργεια του πλανόδιου εμπορίου και όχι η εξαφάνισή του.

Όπως διαπιστώνουμε, η απαίτηση για παρεμβάσεις του κράτους προς το συμφέρον των μικρομεσαίων εμπόρων είναι κυρίαρχη. Ως δημοφιλέστερα δε μέτρα τα οποία προτείνονται για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητάς σας αναφέρονται μείωση της φορολογίας με ποσοστό 30,2%, οι επιδοτήσεις επιχειρήσεων με ποσοστό 23,8%, ενώ μικρότερα ποσοστά συγκεντρώνουν, η αύξηση των μισθών των υποψήφιων πελατών - καταναλωτών (6,1%), η μείωση της γραφειοκρατίας (6,1%) και η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των πολιτών (5,9%), αλλά και η απέλαση των αλλοδαπών (7,5%).

4. Συμπεράσματα

Το πλανόδιο υπαίθριο εμπόριο δεν ταυτίζεται απαραίτητα με το παραεμπόριο και την παρανομία. Αντίθετα, για το μεγαλύτερο μέρος του εμπορικού κόσμου είναι ένας αποδεκτός *τόπος επαγγελματικής δράσης*. Οι αντιδρά-

σεις που καταγράφονται αφορούν την χωρίς όρους και κανόνες διενέργεια του. Σ' αυτόν το θεωρητικό διαχωρισμό στη συνείδηση των εμπόρων ανάμεσα σε «καλό» και «κακό» πλανόδιο εμπόριο, καθοριστικό ρόλο έρχεται να παίξει ο παράγοντας της εθνικότητας των πλανόδιων εμπόρων όχι μόνο γιατί η ίδια η ελληνική νομοθεσία το θέτει ως προϋπόθεση αδειοδότησής τους αλλά και γιατί η σημερινή *εικόνα* των πλανοδίων εμπόρων του ιστορικού κέντρου της Αθήνας κατακλύζεται χαρακτηριστικά από την *εικόνα του λαθρομετανάστη*. Ο παράνομος μικροπωλητής συνδέεται με τον αλλοδαπό, τον λαθρομετανάστη, όχι τόσο ως ένα ρατσιστικό στίγμα, αλλά κυρίως ως η εύκολη επικέντρωση στο προφανές.

Στην τελευταία αυτή διαπίστωση εντοπίζεται και η αντίφαση στη στάση των εμπόρων απέναντι στο πλανόδιο εμπόριο. Όπως προαναφέρθηκε, παρά το γεγονός ότι ο αθηναϊκός εμπορικός κόσμος δεν αισθάνεται πως απειλείται σημαντικά από τον ανταγωνισμό των πλανοδίων μικροπωλητών (νόμιμων και μη), η απαίτηση για την άμεση κρατική παρέμβαση και τον περιορισμό του προβάλλεται υπέρμετρα έντονη. Όπως επίσης προαναφέρθηκε, η ανασφάλεια των Ελλήνων επιχειρηματιών εντοπίζεται κυρίαρχα στις γενικότερες συνθήκες αποδιοργάνωσης της αγοράς. Η οικονομική κρίση, η οικονομική ανέχεια, η ακρίβεια, η μείωση της αγοραστικής δύναμης του κόσμου, είναι αυτά που φοβίζουν τους έμπορους και που για να ξεπεραστούν απαιτείται άμεση κρατική παρέμβαση. Η έλλειψη της παρουσίας ή προστασίας του κράτους προς τη μικρομεσαία ελληνική επιχείρηση, η οποία φαίνεται πως δέχεται τη μεγαλύτερη πίεση των κρίσεων στην αγορά, είναι η αναγκαία συνθήκη που αναδεικνύεται στην έκκληση των επιχειρηματιών για περιορισμό του παράνομου πλανοδίου εμπορίου. Παρ' όλο που το παράνομο πλανόδιο εμπόριο είναι μια πτυχή της λειτουργίας παραοικονομίας στη χώρα μας, συγκεντρώνει δυσανάλογες και ασύμμετρες βολές ακριβώς λόγω της εμφανούς παρουσίας του και διαυγούς ορατότητάς του.

Βιβλιογραφία

- ΙΟΒΕ, Τάτσης Ν., 2001, *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.
- Καιροφύλας Γ., 1999, *Οι πρώτοι έμποροι των Αθηνών*, Αθήνα, εκδ. Φιλιππίδη.
- Κανελλόπουλος Κ., 1995, *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: μετρήσεις και οικονομικές επιπτώσεις*, Αθήνα, εκδ. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

- Κανελλόπουλος Κ., Γρέγου Μ. και Πετραλιάς Α., 2006, *Παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα: κρατικές πολιτικές, τα χαρακτηριστικά και η κοινωνική τους θέση*, Αθήνα, εκδ. ΚΕΠΕ - European Migration Network.
- Καραναστάσης Μ., 1995, *Οι άδειες των δήμων και κοινοτήτων για τη δράση και λειτουργία καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος – θεάτρου – κινηματογράφου – πλανόδιων μικροπωλητών – ψυχαγωγικών παιδειών κλπ*, Αθήνα, εκδ. Καραναστάση.
- Λινάρδος Π., Ρυλμόν, 1993, *Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- Μελεσιώτης Β., 1990, *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: Ταυτίζονται ή διαφέρουν;*, Αθήνα, εκδ. Κριτική.
- Παπαστάμου Σ., 1995, *Κοινωνικές αναπαραστάσεις*, Αθήνα, εκδ. Οδυσσέας.
- Ψημμένος Ι., 2004, *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια – Κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.